

Kan fremtidens sociale by lære af en upåagtet kiosk - og overboens samtale ledt igennem et radiatorrør?

PHD-CUP 2018
/ Formidlingstekst
Espen Lunde Nielsen, Ph.D
mail@espenlundenielsen.dk

Arkitekter er kendt for mageløse bygningsværker og visionære byrum. Men hvad er det egentligt, som faciliterer den sociale sameksistens i vores byer? Mit Ph.d.-projekt udforskede byens og hverdagens upåagtede rum, som vi på daglig basis knap skænker en tanke, som omdrejningspunkt og katalysator for social sameksistens og interaktion. Tag for eksempel kiosker, lejligheder, vaskerier, pølsevogne, trappeopgange. Disse rum og steder er vitale for interaktionen mellem byens beboere på daglig basis. I en epoke med eksplosiv vækst i Danmark og verdens storbyer, bliver det stadig vigtigere *hvordan* vi indretter os, hvis vi skal sikre at fremtidige byer er socialt bæredygtige og med en høj levestandard. Her bidrager min forskning med en optik og faglige redskaber til fremtidig byudvikling.

MIN MORMORS KIOSK

Da jeg var barn, var jeg ofte bag disken i mine bedsteforældres – på dem tid helt almindelige - tobaksforretning, eller det man i dag ville kalde en kiosk. 'H Hansen Svan's Efterfølger' var en ydmyg butik, som lå på hjørnet af en boligblok i Ballerup. Udover at forsyne lokalmiljøet med basisvarer, fungerede den også som et socialt forankringspunkt for nabolaget. Her mødtes høj og lav, fra alle samfundsklasser: til en uforpligtende snak over disken, en kop kaffe fra baglokalet eller en fyraftensøl i kælderen.

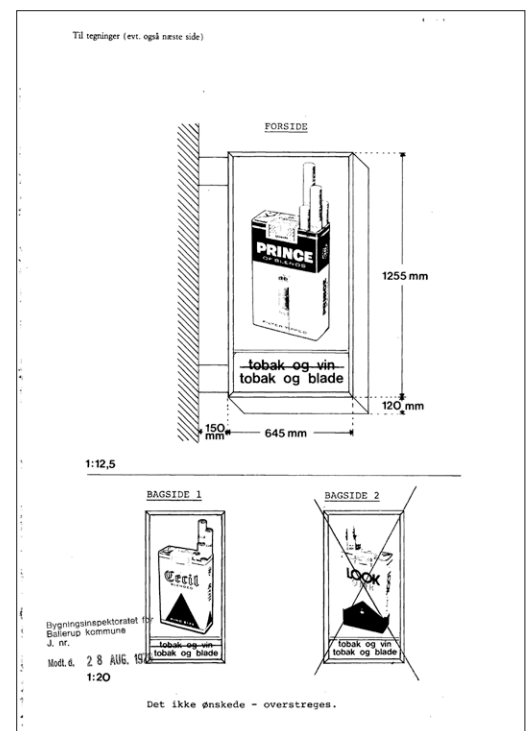
Men en dag var det slut. Fremtiden indhentede kiosken: kommunens planafdeling besluttede at vejen udenfor døren blev omdirigeret og et storcenter med billigere varer blev bygget få hundrede meter væk. Hjørnet hvor kiosken lå, er den dag i dag muret til og konverteret til lejlighed. En skæbne som flere små bedrifter i området led. For mange var kiosken det primære sted, hvor man i dagligdagen mødte både velkendte ansigter og fremmede. For nogen var det endda det der gav dem grund til at komme ud af døren.

På trods af, at kiosken havde åbent i 23 år, eksisterer ikke ét eneste billede, hverken i kommunens eller familiens arkiv. Kiosken var et baggrundstapet for hverdagens begivenheder: måske var den så normal - intet ud over det sædvanlige - at man end ikke overvejede at tage et fotografi.

I den store historieskrivning og kollektive bevidsthed er sådanne steder knap parenteser. Derfor er disse ofte fraværende, når der planlægges og designes byer og byområder. Men hvad hvis man anskuede det omvendt: at disse upåagtede rum og elementer i virkeligheden er det, som der holder byens sociale sameksistens sammen? Det er netop dette, som min forskning omhandler.

DET 'INFRA-ORDINÆRE'

Det upåagtede kan også beskrives som det *infra-ordinære*, altså et modstykke til det *ekstraordinære*. Noget der er så ordinært, at vi knap ser det. Ofte har ordet 'ordinær' en negativ ladning. Hvis man slår op i ordbogen, når man hurtigt frem til synonymymer såsom: trivielt; banalt; primitiv; middelmådig; kedelig. Samfundet er gennemsyret af en stræben efter det der strækker sig ud over det sædvanlige. Noget der ligeledes gør sig gældende for såvel arkitekter og beslutningstagere, som ofte efterstræber det ekstraordinære, det spektakulære, de store linjer, det nyeste nye. Og med berettigelse, for det er netop dette arkitekturen kan: sprænge grænserne for det mulige og give os hidtil usete sanselige oplevelser. Men samtidig skal byen som helhed være et sted, som bygger på en social interaktion og sammenhængskraft på daglig basis. Faktisk er dette byens grundsten og egentlige eksistensgrundlag. Og det ikke nødvendigvis de store og gennemdesignede tiltag der bidrager til dette – men i højere grad det upåagtede 'baggrundstapet' til hverdagens begivenheder, store som små.

— eneste registrering i de offentlige arkiver, er tobaksforretningens ansøgning om at opsætte en tobaksreklame.

FORSKNINGSOPSÆTNING: PÅ AFSTAND AF DET VELKENDTE

Det hverdagslige er vanskeligt at se og forstå, fordi det er så meget en del af os. Vi tager det for givet og ofte ser vi det først, når det er væk eller er i stykker. Vi går vores vante ruter, gør vores ærinder, uden at tænke så meget over det. Dette gælder også for de rum, som vi næste bliver ét med: f.eks. vores hjem, som bliver en forlængelse af os. Og det gælder også i et forskningsperspektiv.

Derfor introduceres i Ph.d-projektet en række alternative tilgange til at udforske det infra-ordinære. Disse tager afsæt i en mere kunstneriske tilgang til arkitekturforskning, for på samme tid at komme på afstand af det velkendte og omgå de gængse måder at anskue det hverdagslige på - og derved opnå nye erkendelser og ny viden. Det svarer til, at bytte om på sine sko: tage den venstre på den højre, og derefter tvinges til at genopdage hvordan man går. Her er blot i stedet tale om litteratur, fotografiske apparater, levende billeder, arkitektoniske tegninger og interaktive installationer. Som tilsammen danner et nyt blik på det velkendte – og i sidste ende byen. Et kunstnerisk blik der bidrager med noget andet end byen forstået som tal, statistikker og fra fugleperspektiv. Igennem dette brydes vanetænkning og det infra-ordinære kan værdisættes på ny.

VI MØDES I BYEN – OG BYEN MØDER OS I HJEMMET

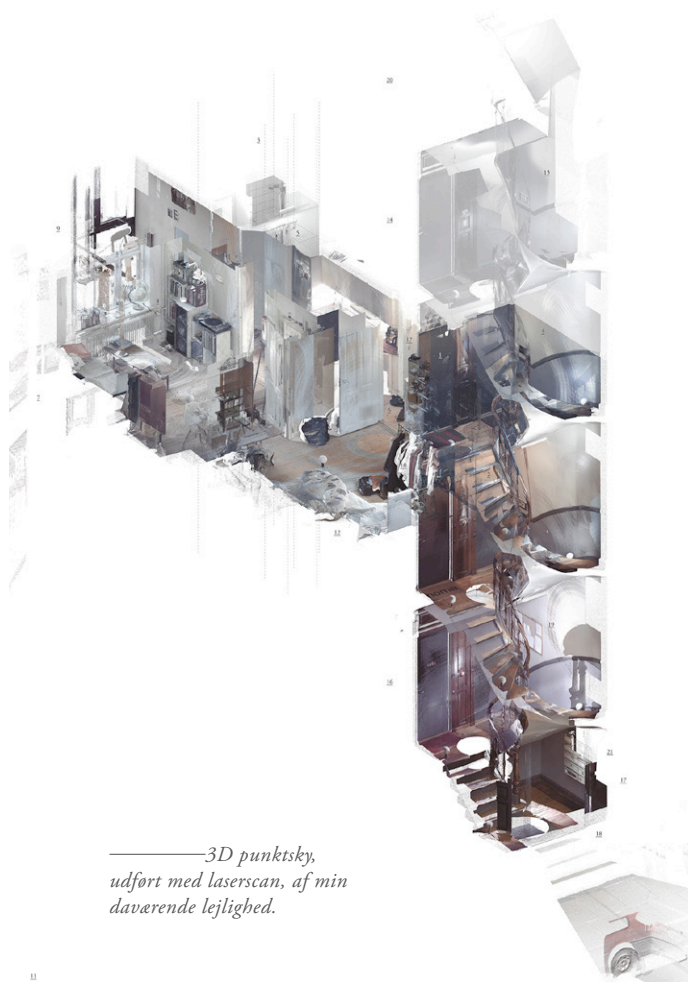
I byen interagerer vi beboere med hinanden: det kunne være direkte møder, men også indirekte møder, igennem arkitekturen, materialer og artefakter. Byen som levende konstruktion eksisterer altid her og nu, men bærer samtidig sin nære og fjerne fortid med sig. Om det er en kirke fra 16-tallet eller et cigaretskod der ulmer uden for ens trappeopgang. Begge er spor af menneskelig aktivitet og giver os en bevidsthed om andres eksistens: og i sidste eksempel en indirekte social interaktion forskudt over tid (sekunder, minutter). Men det er ikke kun *ude* i byen, at man møder andre mennesker:

— fra en interaktiv installation i en polsevogn. Her blev de besøgende registreret og deres sko automatisk fotograferet. I bytte fik de en kvittering, der viste en tidligere besøgende.

LIVET I ET RADIATORRØR

Vi antager ofte, at vore hjem er vores helt private sted. Min lejlighed er gammel og porøs, så helt privat bliver den aldrig. Bygningen er ganske typisk: i rød mursten, 5 etager høj og har lidt mere end 100 års liv bag sig. På grund af den gammeldags byggeskik, er bygningens andre beboere tilstede i mit hjem. Deres samtaler strømmer op igennem radiatorrør, deres fodtrin kaster ekko op igennem trappeopgangen og igennem væggene bliver jeg vækket af naboens vækkeur. Engang havde jeg en overbo, som arbejdede natskifte. Når han monterede skoene i gangen, knirkede gulvet insisterende og kunne i nattens stilhed høres flere etager nede. Hoveddørens tunge smæk lød op igennem opgangen, som han forlod bygningen. Hvis man hørte ham, vidste man, at der var et par timer til man selv skulle op - og man kunne roligt sove videre, velvidende at alt er, som det plejede. På sin vis, var man en integreret del af bygningen og derved byens liv.

Arkitekturen tillader, selvsagt, disse (indirekte) interaktioner med naboer. Det er dog direkte modsat når det kommer til nybyggeri, hvor man efterstræber en maksimal grad af isolering. Både visuelt og akustisk. Her anses bevidstheden om andres tilstedeværelse (som i virkeligheden ofte blot befinder sig få meter eller centimeter væk), som noget der indtrænger i privatlivets fred. Omvendt, argumenterer jeg for, at det netop er igennem disse 'forstyrrelser', at får man glimt af andres måder at leve på. Af deres hverdag og deres blotte tilstedeværelse. På længere sigt bidrager dette til social samhørighed, lokalsamfundet, sikkerhed og en udtalt fællesskabsfølelse i byen. Det giver indsigt i andres liv, anden livsførelser, andre aldersgrupper, andre valg. Derved forstår vi hinanden bedre, kan identificere os med hinanden og, i det stille, ser vi også mere efter hinanden.

— 3D punktsky, udført med laserscan, af min daværende lejlighed.

Normalt skelnes stærkt mellem det offentligt og privat, når vi udvikler byer og arkitektur. Disse to er afgrænset igennem en række byggede tiltag: hoveddøre, trappeopgange, vægge, vinduer, gardiner, osv. af mere eller mindre permanent karakter. Hvordan vi placere vinduerne, hvordan vi lydisolere gulve og hvordan trappeopgangen er udformet i en bygning kan have afgørende betydning for den måde vi oplever byen og hinanden på. I stedet for at designe for privathed og ultimativ isolering fra omgivelserne, bør denne åbne op for udveksling imellem beboerne. Altså, vi må ikke glemme, at byen og arkitekturen ikke kun har til formål at *opdele*, men samtidig (indirekte) *binde* beboerne sammen. Egentligt handler det om at opretholde en vis grad af porøsitet og åbenhed i både by og arkitektur.

BYEN DER FORSVINDER

Det er uundgåeligt at byen udvikler sig konstant. Heldigvis! Men mange af de ting, der definerer den uformelle og mangfoldige sociale sameksistens i byen forsvinder. Og i væksttider, går det hurtigt. Det er sket for de klassiske tobaksforretninger og kiosker. Det samme gør sig gældende for en lang række andre rum i byen. F.eks. pølsevogne, der ikke altid, af forskellige årsager, er tillagt den store værdi blandt planlæggere, beslutningstagere og ejendomsudviklere. Til gengæld er de vellidt af et tværsnit af den danske befolkning, som gerne kommer for et hurtigt måltid mad, bladre i BT og måske småsludre.

Det samme kan man sige om vaskerierne, som tidligere var en forlængelse af hjemmet – men nu forsvinder, da flere og flere får vaskemaskiner i hjemmet. Her vinder vi noget i komfort, men mister en række interaktionsflader – især med andre befolkningsgrupper end det vi selv tilhører. Altså, med dem som vi ikke kender på forhånd. Dem som vi ikke møder over en caffè latte. Derved risikerer byen at blive mere som et beboelseskvarter, end egentlig by.

Opsummeret kan man sige, at der foregår en udvikling, hvor det private bliver stadig mere isoleret fra omverdenen. Dette kunne man kalde *hyper-privat*. Samtidig foregår en modsatrettet udvikling, hvor vi investerer mere og mere i de offentlige byrum, såsom pladser og parker. Altså, *hyper-offentligt*. Her er altså en klar opdeling mellem offentligt og privat. Der hvor man møder mennesker og der hvor man ikke gør. Men hvad med alt det ind imellem? Der hvor vi interagerer med hinanden, uden at det nødvendigvis er meningen. I hverdagens travlhed eller de små stunder. Mens man egentligt ikke er ude efter det.

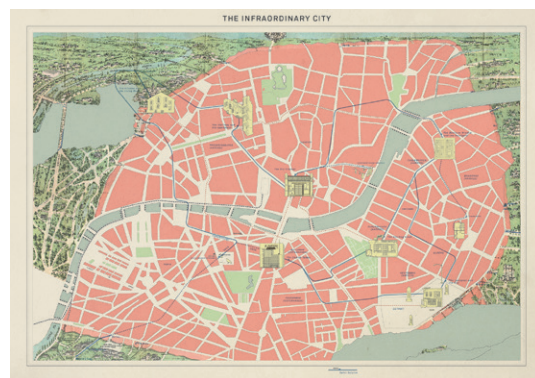
DE SMÅ TINGS GENNEMSLAGSKRAFT: FREMIDENS INFRA-ORDINÆRE BY

En storslået plads, kan sagtens udgøre mindre slagkraftige social relationer end et radiatorrør der leder lyden fra overboen. De små ting, som vi knap tænker over, kan have en kæmpe effekt. I et byperspektiv kan det være en kiosk, såsom min mormors tobaksforretning. Steder og ting kan have en funktion, som ligger udover det rent pragmatiske. Det er jo egentligt ganske banalt. Men måske er det netop i det banale og upåagtede, at vi finder holdbare løsninger for fremtiden. Men det kræver, at både arkitekter, byplanlæggere og beslutningstagere er opmærksom på vigtigheden af disse - og på de langsigtede gevinster. Dermed ikke sagt, at fremtidens by er bygget på netop disse eksempler i deres nuværende form, såsom kiosker, pølsevogne og radiatorsamtaler. Der ligger en opgave fremadrettet i, at oversætte disse, så det er tilpassede fremtidens by, arkitektur, beboere og behov. Hvordan dette rent konkret ser ud, vil vise sig fremadrettet. Både gennem forskning og praktisk anvendelse.

PhD-projektet bidrager således med en ny optik og faglige redskaber til at fremme social sameksistens igennem det upåagtede og infra-ordinære. I sidste ende, danner dette grundlag for en mere nuanceret og kvalificeret udvikling af vores arkitektur, byer og byliv.

— Et klassisk vaskeri med hjemlig udsmykning. Nørrebro, København.

— Forskningen blev forklaret igennem 'Den Infra-ordinære By' bestående af de upåagtede rum i byen, som dannede grundlag for forskningseksperimenterne.